

IRODALOM

Szentmártoni Kálmán: Heraklides - Basilikos Jakob moldovai fejedelem és a magyarok. Különlenyomat a székelykereszturi unitárius főgimnázium 1929/30. isk. évi értesítőjéből. Globus-könyvnyomda. 49 l.

Szentmártoni Kálmán székelykereszturi tanár érdekes és széleskörű történelmi tanulmányok alapján írta meg Basilikos Jakob életrajzát, amelyben kimutatja, hogy ez az egyszerű görög matróz fia, kiváló képességei által, Európa különböző országaiban tett utazásai és szerzett magas összeköttetései révén, miként szerezte meg magyar pénzen és magyar katonai ügyességgel Moldova fejedelmi székét s 2 évi uralkodás után, miként vesztette el nemcsak fejedelmi székét, hanem életét is. Minket, politikai pulyafutása mellett, különösen vallási nézetei érdekelnek. Személyes ismeretség kötötte a lutheri reformáció jeles alakjához: Melancthon Fülöphöz, akivel állandó levelezésben állott. Vilnában megismerkedett Radziwil Miklós herceggel, aki a lengyel szociniánizmus főpatronusa volt. Vallási felfogására nézve egyes írók eretneknek, mások lutheránusnak, mások reformátusnak, unitáriusnak vagy egyszerűen protestánsnak mondják. Szentmártoni azt állítja, hogy unitárius volt. Nem Erdélyben lett unitáriussá, hanem Lengyelországban, Radziwil herceggel és Lismanini Ferencsel való összeköttetéseiből állapítja meg ezt, amelyet különben egyes német, sőt román források is támogatnak. De ezt igazolná az is, hogy Kotnárbán általa alapított katonai iskola igazgatója Sommer János volt, aki későbbben a kolozsvári unitárius iskola igazgatója lett, aki egyben a leghitelesebb történetírója Basilikosnak.

Ezek alapján megállapíthatjuk azt, hogy Basilikos a szó igazi értelmében vett unitárius nem lehetett, mert ő 1563-ban meghalt. Az unitárius egyház megalapítása pedig 1566-ban kezdődik. Azonban a lengyel szociniánusokkal való összeköttetéseiből az követ-

kezik, hogy tényleg ántitrinitárius volt, ami az első lépés az unitárizmus felé. Szentmártoni különben minden elismerésre méltó munkát végzett azáltal, hogy az ántitrinitárizmusnak moldovai propagandájára rávilágított s ezáltal az érdeklődésnek újabb útjait nyitotta meg.

„**A kolozsvári unitárius kollégium értesítője az 1928/29., 1929/30. isk. évekről.**“ Közli: Gálffy Zsigmond, igazgató. Külső és belső körülmények okozták azt, hogy a kolozsvári kollégium régi, megszokott értesítője az 1927/28. isk. évről egyáltalában nem jelent meg s most is két évről egyszerre látott napvilágot és pedig a lehető legrövidebb terjedelemben. Az 1928/29. évi részben Márkos Albert röviden, de markáns vonásokban méltatja Dr. Kiss Ernő tanár munkásságát, aki ez intézetnél eltöltött 27 évi szolgálat után, 1929 január 1-én nyugalomba vonult. Nevezetes eseménye ennek az isk. évnek az, hogy miután Dr. Borbély István igazgatót az E. Főtanács teol. tanárrá választotta, helyét Gálffy Zsigmond tanárral töltötte be. Ugyancsak ez évben tértünk át a régi, kripróballt VIII. osztályos gimnáziumról az új, VII. osztályos liceumra, amely két tagozatból áll, u. m. a három alsó (gimnázium) és négy felső (liceum) osztály. Beiratkozott 197 tanuló, akik közül 14 évközben kimaradt. Az unitáriusok létszáma 119 volt. Az elemi iskolába beiratkozott 67 tanuló, akik közül 46 volt unitárius.

Az 1929/30. isk. évben beiratkozott 181 növendék, akik közül 131 volt unitárius. Az elemi iskolába beiratkozott 85, akik közül 46 volt unitárius. Az értesítő román és magyar nyelven jelent meg. Egybeállítása gondos, külső alakja szép.

Egyházközségi lapjaink. A magyar unitárius sajtópropaganda egy újabb állomásához érkezett el, egyházközségi lapjaink megindulásával. Külföldön már több évtizedes multra visszatekintő egyházközségi hirdók szolgálják az egyháztársadalmi élet számos megnyilvánulását s működésük serkentőleg és elevenítőleg hat minden megmozdulásra.

Nálunk két egyházközségi hirdó mutatkozott be mostanában két városi egyházközségünkben. Kolozsvárt már tavaly megindult Szent-Iványi Sándor lelkész szerkesztésében az „Unitárius Tudósító“, míg Brassóban Kovács Lajos lelkész szerkeszti az „Unitárius Hirdető“ címen megjelenő egyházközségi közlönyt. Úgyesen összeállított tartalmuk korán fogja biztosítani számukra a népszerűséget s egyházközségeik hiveinek elválaszthatatlan barátja és felvilágosítója lesz. Könyvmatos sokszorosításban hasonló egyházközségi tudósítót szerkesztenek és adnak ki egyházközségeik hivei-

nek tájékoztatására íj. Lőrinczy Dénes lupény-vulkáni és Balázs Ferenc mészki lelkészek is.

F. I.

„Jézus Én Birodalmam“. Egyházi beszédek. Irta Biró László hosszúfalui ág. h. ev. lelkész.

Móricz István könyvnyomdája Sepsiszentgyörgy 1930. 15 ives terjedelmes beszédkötet, melyet hivatását átérző és hivei lelki haladásáért és boldogulásáért lelkesedő hív lelkipásztor adott a nagyközönség elé. A mi magyar kisebbségi faji életünk küzdelmes egyházi törekvéseinek megnyilatkozása igen sok tekintetben ez a kötet egyházi beszéd. Eltekintve egynéhány dogmátikus izű és vonatkozású beszédttől (Isten szövetségkötése. Jóvátételi kérdés a világtörténelemben stb. című beszédek), a java része a mi mai korunk embereinek meghallgatására alkalmas igehirdetés.

Minden beszédében rámutat a mai egyházi élet belső tartalmának szükséges meg- és átélésére s igen helyesen mutat rá több beszédében arra a való tényre, hogy fennmaradásunk és jövünk csakis egyházaink keretében történhetik.

Sajnos az író, illetve az igehirdető is fájdalmasan látja és tapasztalja — ami közös fájdalmas tény —, hogy hiveink nagy többsége nem igen akarja megérteni, annál kevésbé élni ezt az áldozatos egyházi életet, de azért népünknek ilyen irányú biztatása, serkentése nem szünetelhet már csak a jövő nemzedék szempontjából sem.

Az a lelkipásztor teljesíti helyesen és evangéliumszerűen feladatát, aki a szószéket nem zárja el a való élettől, hanem kapcsolatba hozza.

Biró László ilyen lelkipásztornak mutatkozik igehirdetése alapján, ezt mutatják „Keressétek az Urat“, „Képmutatás nélkül való hit“, „Amire a természet tanít“ című beszédei.

Hogy mennyire komolyan és lélekből fogja fel lelkészi hivatását, ezt — őt nem ismerve — abból következtetem, hogy lelkészi konferencián tartott „Viseljétek gondot magatokra“ című beszédében minden tétovázás nélkül rámutat arra, hogy a gyülekezeti élet sokat felpanaszolt eredménytelenségének igen sok tekintetben az az oka, hogy a lelki pásztorok nem fordítanak elég gondot magukra, nincs újjászületésük, önálló tiszta lelki életük, sokan a papi palástot is csak azért veszik vállukra, mert kenyeret jelent.

Kivánjuk, hogy legyen eredményes lelkésztársunk fáradságos szellemi és anyagi áldozatos munkája.

i. j.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az Unitárius Irodalmi Társaság a folyó évi 3-ik felolvasó ülését Kolozsvárt február 26-án tartotta az unitárius kollégium dísztermében, a termet zsufolásig megtöltött hallgatóság előtt. *Dr. Ferenczy Géza* elnöki megnyitója vezette be, melyet folyóiratunk jelen számában egész terjedelmében közlünk. *Dr. Varga Béla* „Individuálizmus és unitarizmus“ címen tartott mélyen szántó felolvasást, melyet közelebről szintén közölni fogunk. *Ürmösy Károlyné* kedves, hangulatos verseit olvasta fel *Szabó Jolán* nagy tetszés mellett. *Deák Ferenc* „A tejút rendszere“ címen széles tudással, érdekes fejtegetés közben ismertette a csillagok végtelen világát s rámutatott arra, hogy ennek tanulmányozása a tiszta erkölcs magaslataira és a világokat bölcsen kormányzó Isten hitére emel. Végül *Gyallay-Papp Domokosné* szépen csengő, iskolázott hangján előadott kedves énekszámával gyönyörködtette a hálás hallgatóságot, amelyet *Ütő Mária* kísért zongorán precíz játékával.

Egy kis statisztika. *Az erdélyi magyar unitáriusok száma* az utolsó tiz esztendőben a következő hullámzást mutatta: 1919-ben a számuk 73.705 lélek. A következő évben számuk valamit nő: 73.903; 1921-ben az apadás még alig észrevehető: 73.852, de a következő évben eléri mélypontját 68.716 lélekkel, ami a Magyarországra repatriáltak nagy tömegével magyarázható. Ettől az időtől kezdve megindul a lassú gyarapodás, amelyik csak 1926-ban mutat valamelyes visszaesést, de a következő évben a gyarapodás ismét megindul s lassan növekszik. 1929-ben a hívek száma: 72.700 lélek, amely szám dacára a repatriálás következtében bekövetkezett elég nagy veszteségnek, csak 1005 lélekkel kevesebb a tiz évvel ezelőtti kimutatásnál. Kisebbségi sorsunk első tiz esztendejében 1919. és 1928. között, a születések száma 18.488, míg a halálazásoké 12.569 lélekkel, ennél jóval kevesebb volt. — *Az erdélyi magyar unitáriusok iskolai szervezete* a következő képet adja: